

A Bulgária és Macedónia közötti jószomszédi kapcsolatokról szóló megállapodás szerepe a regionális konfliktuskezelésben

I. BEVEZETÉS

Macedónia euroatlanti integrációja közel egy évtizede holtpontra van, ami leginkább az ország Görögországgal és Bulgáriával folytatott nemzetközi jogi és diplomáciai konfliktusainak tudható be. Görögország leginkább Macedónia alkotmányos államnevét és annak nemzetközi kapcsolatokban történő használatát kifogásolja, míg Bulgária több történelmi és nemzetpolitikai kérdésben nem tud közös nevezőre jutni nyugati szomszédjával.^[1] A két konfliktusrendszer komoly hatással bírt Macedónia csatlakozási törekvéseire az Európai Unióhoz és a NATO-hoz, ugyanis Görögország 2009 óta folyamatosan megvétózza az Európai Bizottság azon kezdeményezését, hogy megkezdődhessenek a csatlakozási tárgyalások Szkopjéval (ehhez 2012-ben csatlakozott Bulgária is), továbbá 2008-ban informálisan megvétózta Macedónia NATO-csatlakozását is. A görög álláspont 2006 óta nagyfokú rugalmatlanságot mutat, ami nem kizárólag Athén dogmatikus álláspontjával magyarázható, hanem azzal is, hogy 2008 és 2017 között nacionalista külpolitikai irányvonalakat képviselő jobboldali kormány volt hatalmon Macedóniában.

A 2017-es év jelentős változásokat hozott a macedón belpolitikában, hiszen a 2016. december 11-i előrehozott parlamenti választásokat követően közel fél éven át nem sikerült felállnia az új macedón kormánynak a kiélezett, patthelyzetet hozó választási eredmények következtében. Az alkotmányos válságot eredményező átmeneti időszakban jelentős, országos méretű tüntetéssorozat alakult ki, amely véres atrocitásokba torkollott, ugyanakkor a számos jogi kétely ellenére sikerült széleskörű ellenzéki platformot létrehozni, amely leváltotta az addig regnáló Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (VMRO-DPMNE) vezette kormányt.^[2] A kormányt alakító Macedón Szociáldemokrata Unió (SzDSZM) és két albán kisebbségi pártból álló koalíciós partnere teljesen új, a macedón euroatlanti integrációt lassító, regionális (és interetnikai) konfliktusrendszerek gyors és

[1] Macedónia nemzetközi konfliktusainak háttéréről lásd részletesebben Milanov, 2017a.

[2] Milanov, 2017b, 5-12.

hatékony megoldását célzó külpolitikai irányvonalat fektetett le. Az instabil, alig kétfős kormánytöbbséggel rendelkező új vezetés sürgősen eredmények felmutatására kényszerült, hiszen egyrészt 2017. október 15-én helyhatósági választásokra került sor, másrészt pedig a mai napig a lakosság egy jelentős része illegitimnek tartja a kormányra kerülés módját.

II. NYITÁS BULGÁRIA FELÉ ÉS VÁRHATÓ KÖVETKEZMÉNYEI

Az új macedón külpolitikai irányvonal lényege: amennyiben az ország hamar le tudja zárni a Bulgáriával és Görögországgal kapcsolatos konfliktusokat (valamint teljesíteni tudja a macedóniai albán kisebbség szélesebb jogköröket célzó igényeit), akkor a felgyorsuló euroatlanti integráció jótékony hatásai kiterjednek majd a válságban lévő macedón gazdaságra is. Az elképzelés nem megalapozatlan, hiszen Macedónia térségbeli prosperitása kizárólag egy szorosabb gazdasági együttműködés keretén belül valósulhat meg, ami jelenleg egyértelműen kizárólag az Európai Unió keresztül lehetséges, míg a NATO-hoz csatlakozás csökkentené az egyre növekvő, és a jelenlegi kormány által károsnak tartott orosz belpolitikai befolyásoltságot.^[3]

A gyors kiegészítés Bulgáriával mindig is adott volt, hiszen Bulgária 2012 óta folyamatosan azt hangoztatja, hogy Bulgária Macedónia egyik vezető támogatójává válhat az euroatlanti integrációt illetően, amennyiben a két ország megkötí a közel egy évtizede tervezett jószomszédi kapcsolatokról szóló megállapodást, ami révén megoldódnának a számos feszültséget keltő történelmi és nemzeti nézeteltérések. Erre utal az is, hogy Bulgária 2018 első felében betölti az Európai Tanács soros elnöki tisztségét, amelyhez stratégiai prioritásának tekinti a Nyugat-Balkáni térség európai uniós integrációjának felgyorsítását és elmélyítését.^[4] Bulgária évek óta kifogásolja a Szófia által csak „macedón történelemhamisításnak” nevezett macedón nemzeti identitásalakítást. A bolgár fél kifogásolja többek között azt, hogy Macedónia számos bolgár nemzeti hőst (Goce Delcev forradalmár, Számuil cár középkori uralkodó, Nikola Vapcarov költő stb.) macedón nemzetiségűként interpretál több tankönyvben, valamint azt, hogy Szkopje Bulgáriában élő, macedón nemzetiségűnek vélt, nem macedón állampolgárok érdekében avatkozik be a bolgár belpolitikába.

Macedónia, az új kormány megalakulásáig válaszképpen mindig kifogásolta, hogy Bulgária deklaratív módon nem ismerte el az önálló macedón nyelvet, vala-

[3] Stojanchov, 2017. augusztus 3. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28656727.html> (letöltés ideje: 2017. augusztus 3.).

[4] Draft Program of the Republic of Bulgaria for the Presidency of the Council of the European Union (1 January – 30 June 2018). Letöltés helye: <http://www.eu2018bg.bg/bg/view/podgotovkana-bulgarskoto-predsdatelstvo/prioriteti%20/proekt-na-programa-na-republika-balgariya-zapredsdatelstvoto-na-saveta-na-evropeyskiya-sayuz-1-yanuari-30-yuni-2018-g> (letöltés ideje: 2017. október 7.).

mint az önálló macedón nemzeti identitást. Ezen kívül a két ország viszonyát rontotta az is, hogy Bulgária „rugalmas” honosítási jogszabályi környezete révén több tízezer macedón állampolgárnak biztosított eddig lehetőséget, hogy bolgár állampolgársághoz, és ezáltal európai uniós polgársághoz jusson.^[5]

A vázolt macedón-bolgár ellentétek ellenére a két ország viszonya a gazdasági és regionális együttműködést tekintve rendezettnak és kiegyensúlyozottnak tekinthető, továbbá a társadalomközi kapcsolatok is sokkal rendezettebbek, mint a görög-macedón kapcsolatok. Az SzDSz új külpolitikai nyitása egyértelművé tette, hogy míg a görög kérdések rendezése sokkal fájdalmasabb engedmények és egyeztetések révén valósulhatna meg, mert Görögországban pártpolitikától független, rugalmatlan álláspont alakult ki az elmúlt két évtizedben és Macedóniára alapvetően mint az állami és nemzeti szuverenitást veszélyeztető tényezőre tekintenek, addig a bolgár viszonyt rövid távon sikeresen lehetne rendezni, mert Szófia továbbra is feltétel nélküli támogatásáról ad tanúbizonyságot, amennyiben tető alá hozzák az említett megállapodást. Mi több, magának a megállapodásnak az előkészítése sem igényelne hosszabb diplomáciai egyeztetéseket, hiszen az elmúlt években a szöveg jelentős részéről a két ország külügyminisztériuma megegyezett, és kizárólag az elemzés későbbi részében kifejtendő legkényesebb pont, a történészekből álló közös munkacsoport felállítása maradt nyitva.

A megállapodás megkötése egyedülálló lehetőségnek bizonyulhat, hiszen több mint egy évtizeden át nem volt olyan politikai légkör egyik országban sem, amely eltekintett volna a kompromisszum nélküli, keményvonalas nacionalista retorikától, valamint mindkét ország vezetése pozitív megítélésben részesülhet a nemzetközi szereplők, így az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok részéről. A később részletezendő belpolitikai és jogi kockázatok ellenére a megállapodás szövege előremutató, és amennyiben mindkét fél hosszabb távon betartja és implementálja a lefektetett rendelkezéseket, kezdő lökést adhat a macedón integrációs aspirációknak, mégpedig a görög-macedón tárgyalások felgyorsításának.

III. A JÓSZOMSZÉDI KAPCSOLATOKRÓL SZÓLÓ MEGÁLLAPODÁS VÍVMÁNYAI ÉS KOCKÁZATAI

Pusztán jogi és diplomáciai szemszögből vizsgálva a 2017. augusztus 1-jén Szkopjében aláírt megállapodást^[6] megállapíthatjuk, hogy a szöveg beleillik a modern, bilaterális kapcsolatokat rendező megállapodások sorába, felépítése egy alaptételként szolgáló preambulumból, 12 érdemi tárgyalási cikkből, és két zárócikkből áll. A preambulumban megfogalmazása során óvatos, a bolgár érdekeket végletekig előtérbe

[5] A honosítási konfliktust illetően lásd részletesebben Milanov, 2015.

[6] *A Bolgár Köztársaság és a Macedón Köztársaság közötti barátságról, jószomszédi kapcsolatokról és együttműködésről szóló megállapodás.* Szkopje, 2017.

helyező diplomáciai finomhangolást alkalmaztak, amely nem véletlenül heves politikai támadást váltott ki a korábban kormányon lévő és a megállapodás aláírását ellenző VMRO-DPMNE részéről. A preambulum negyedik bekezdése – „*abban a hitben, hogy a baráti, jószomszédi kapcsolatoknak a többoldalú fejlesztése és mélyítése megfelel a Bolgár Köztársaság és a Macedón Köztársaság népei érdekének*” – egy érdekes és a VMRO-DPMNE által kifogásolt tényre mutat rá: a felek nem használták a bolgár és a macedón nép vagy nemzet kifejezést, helyette a két ország népeinek kifejezését, amivel akár burkoltan utalhatnak arra, hogy Bulgária továbbra sem ismeri el a bolgártól különböző, önálló macedón nemzet meglétét. Ugyan jogszabály nem szabályozza a bolgár álláspontot az önálló macedón nemzetet és nyelvet illetően, viszont a diplomáciai kommunikációnál irányadó a Bolgár Tudományos Akadémia 1978-ban megfogalmazott álláspontja,^[7] miszerint önálló macedón nemzet nem létezik, kizárólag regionális kulturális identitásról beszélhetünk, valamint a macedón nyelv regionális dialektikus normája a bolgár irodalmi nyelvnek. Természetesen a megállapodás szövege itt, és a későbbi részekben nem tér ki *expressis verbis* arra, hogy mi a bolgár fél hivatalos álláspontja ebben a kérdésben.

A preambulum félreérthetetlenül kiemeli a közös célokat, melyek alapvetően tükrözik a fontosabb nemzetközi alapdokumentumokból ismert regionális alapértékeket (a béke és biztonság megerősítése, együttműködés, kölcsönös tisztelet a délkelet-európai térségben stb.).

A preambulum ezen kívül kiemeli és megerősíti azt az 1999. évi *Közös bolgár-macedón nyilatkozatot a nyelvi vita leküzdése érdekében*,^[8] amelyre sokan ennek a megállapodásnak az elődjeként tekintenek, ugyanakkor az abban foglalt rendelkezések zömének az implementálására soha sem került sor. Az 1999. évi közös nyilatkozat céljai részben azonosak a 2017. évi megállapodásával, ugyanakkor kizárólag a macedón nyelv bolgár részről történő megnevezését sikerült elérni (és azt sem mindkét fél számára maradéktalanul). A felek a megállapodás aláírásának pillanatában kifejtették, hogy az 1999. évi közös nyilatkozatban foglalt kötelezettségvállalásokat azért sem sikerült teljesíteniük, mert az azt követő kormányok élesen elhatárolódtak az elődeik által lefektetett egyezségektől, valamint reményüket fejezték ki, hogy a jelen megállapodás hosszú távon stabilitást hoz majd a macedón-bolgár kapcsolatokban.

A preambulum következő bekezdése rendkívül heves vitákat gerjesztett mind a macedón politikai, mind pedig a macedón tudományos körökben, hiszen annak

[7] Bolgár Tudományos Akadémia Bolgár Nyelvi Intézete [Institut za Balgarszki Ezik na Balgarszka Akadēmija na Naukite.]: *Edinsztvoto na balgarszki jaezik v minaloto i dnesz*. [A bolgár nyelv egysége a múltban és manapság]. *Balgarszki ezik* folyóirat 27/1., Szófia, Bolgár Tudományos Akadémia Kiadó, 1978. 3–7.

[8] *Szavmesztina deklaracija na Minishtar-predsedatelja na Republika Bulgarija i Predsedatelja na Pravitelstvoto na Republika Makedonija*. [A Bolgár Köztársaság miniszterelnökének és a Macedón Köztársaság kormányfőjének közös nyilatkozata]. In: Ivanov, Ljubomir et al.: *Bulgarszkata politika szprjamo Republika Makedonija*. [A Macedón Köztársasággal szembeni bolgár politika]. Szófia, „NI Plus” Kiadóház, 2007, 25–27.

értelmében a felek kijelentették, hogy „a két országot és azok népeit a közös történelmük köti össze”. A VMRO-DPMNE parlamenti frakciója és 26 macedón történészből álló csoport határozottan elutasította^[9] azt az álláspontot, mely szerint Macedónia és Bulgária népei 1944-et (azaz a második világháborút követő első macedón állam megalakulásának időpontját) megelőzően közös történelemmel rendelkeztek volna.^[10] A jelenlegi macedón ellenzék és a történészekből álló kollektíva álláspontja ugyan igen sarkosan lett megfogalmazva, hiszen aligha az általános történelmi ismeretekhez tartozó közös történelmi múltat kívánja tagadni, hanem sokkal inkább a macedón nemzet és a bolgár nemzet fejlődésének különállóságát, függetlenül a közös állami keretek meglététől.

A megállapodás érdemi cikkeire rátérve megállapíthatjuk, hogy a dokumentumban a felek alapcélkitűzéseket fogalmaztak meg, az együttműködés széles spektrumát lefedve ezáltal. Bulgária a 2. cikk értelmében vállalja, hogy tapasztalatainak átadása révén támogatja Macedónia európai és euroatlanti integrációját, ugyanakkor ez a segítség nincs külön feltételhez kötve. A VMRO-DPMNE azt vetette a kormányzó szociáldemokraták szemére, hogy jogi eszközt ad Bulgária kezébe a megállapodás aláírása révén arra vonatkozóan, hogy amennyiben Macedónia nem teljesíti a későbbiekben ismert történelmi és kulturális kérdésekben vállalt kötelezettségeit, akkor Szófia akadályokat gördíthet Macedónia euroatlanti útjába. Habár elvben kiindulva a *pacta sunt servanda* és az *exceptio non adimpleti contractus* elvekből a felek akár el is juthatnának ehhez az eshetőséghez, ugyanakkor az érvelés aligha bizonyul megalapozottnak, hiszen Bulgária ezidáig is élhetett (és élt is) ezzel a lehetőséggel az 1999. évi közös szándéknyilatkozat értelmében, továbbá a jóhiszeműség elvének megsértése is feltételezhető ennél az ellenzéki álláspontnál. Minden esetre a felek a megállapodásban sokkal kevésbé részletezték a jogorvoslati lehetőségek mikéntjét, mint ahogyan például Görögország és Macedónia lefektette azokat a hírheft 1995. évi, Görögország és Macedónia közötti Ideiglenes Megállapodásban.^[11]

A megállapodás 3. cikkét azért fontos kiemelni, mert annak értelmében „*a felek együttműködnek a jövőben a délkelet-európai államok együttműködésének fejlődése érdekében [...]*”, ami egyértelműen afelé mutat, hogy Bulgária diplomáciai kapcsolatai révén előmozdítani kívánja Macedónia regionális pozícióit (pl. a görög tárgyalások újraindítása), másrészt pedig gátat kíván szabni a külső, bolgár-ellenes hangoknak. Bulgáriában igen elterjedt álláspont mind politikai, mind szakmai körökben, hogy Szerbia és Oroszország egyaránt hosszú évtizedek óta arra törekszik, hogy diplomáciai kapcsolataik révén aláássák a szorosabb macedón-bolgár kapcsolatokat.^[12]

[9] Bachev, 2017. <https://www.mkd.mk/makedonija/politika/26-istorichari-vo-odbrana-na-imeto-i-protiv-promena-na-makedonskata-istorija> (letöltés ideje: 2017. augusztus 3.)

[10] A macedón nemzeti identitás kialakulásának körülményeiről lásd részletesebben Milanov, 2014a, 287-308.

[11] Milanov, 2014b, 341-346.

[12] Nikolov, 2017. június 4., http://www.dnevnik.bg/sviat/2017/06/04/2983150_rusii_10_godini_vodi_ot_sofii_i_belgrad_kampanii_za/ (letöltés ideje: 2017. július 31.)

Az 5., 6. és 7. cikkeken foglalt rendelkezéseket politikai pártállástól függetlenül mindkét országban üdvözölték, ezek értelmében a felek törekedni fognak a gazdasági, kereskedelmi és turisztikai kapcsolatoknak fejlesztésére, valamint javítani kívánják a két ország közötti infrastrukturális és határrendészeti kapacitásokat.

A megállapodás 8. cikkében foglalt rendelkezések célozzák a legproblémásabb kérdésnek, a történelmi-kulturális ellentéteknek a rendezését. A cikk 2. bekezdése értelmében „a megállapodás hatályba lépésétől számított három hónapon belül, bizalomépítés céljából a felek létrehoznak egy pártalapú, közös, multidiszciplináris szakértői bizottságot, amely foglalkozni fog történelmi és oktatási kérdésekkel annak érdekében, hogy hozzájáruljon a történelmi események objektív, tudományos és bizonyítékokkal alátámasztott értelmezéséhez.” A bizottság az így elvégzett munkáról éves jelentést készít, amely az éves kormányközi ülésen kerülne bemutatásra. Az említett bizottság számos nyitott kérdést vet fel, amelyre egyelőre aligha kaphatunk világos választ, így például arra, hogy a bizottságban szakértői szinten hogy fog történni a történész szakembereknek a kiválasztása és bevonása. Tudni kell, hogy mind Bulgáriában, mind Macedóniában a történelmi kérdéseknek gyakran van aktuálpolitikai kicsengésük, ami miatt mindkét oldalon igen nehéz objektív, nemzetközi szinten is elismert szakembereket találni, akik elvonatkoztatnának a politikai nyomásgyakorlástól. Erre utal például az, hogy a megállapodás szövegtervezetének nyilvánosságra kerülését követően nagy támadást indítottak macedón, a VMRO-DPMNE-hez közel álló történészek az ellen, hogy a bolgár fél továbbra sem kér hivatalosan elnézést Bulgária a második világháborúban Macedóniával szemben tanúsított cselekedetei miatt. (Egyes macedón történészek szerint megszállás következett be, míg bolgár és más macedón történészek szerint felszabadításra került sor 1939 és 1944 között). A megállapodás aláírását 2017 júniusában és júliusában több magas szintű macedón-bolgár találkozó előzte meg, így például a két ország miniszterelnöke és külügyminisztere is találkozott egymással, ahol külön kiemelték, hogy a megállapodással céljuk mindkét országban kizárni a szélsőségesen rugalmatlan álláspontokat, és ezáltal megteremteni az együttműködéshez szükséges pozitív légkört. A pragmatikus hozzáállás rendkívül fontosnak bizonyulhat a jövőben, hiszen nincsen esély arra, hogy a történészek körében hangoztatott bármelyik szélsőségesen rugalmatlan álláspont maradéktalan elfogadására kerüljön sor bármelyik oldalon, így csak a kompromisszumokkal lehetne kimozdítani a jelenlegi stagnáló helyzetéből a bolgár-macedón kapcsolatokat.

A 8. cikk 2. bekezdése legalább ennyire problémás kérdést kíván rendezni, ennek értelmében a felek megegyezés alapján, megemlékezések keretén belül közösen ünnepelnének meg egyes közös történelmi eseményeket (így többek között az évenként augusztus 2-án mindkét országban megrendezett Ilinden-felkelésre történő megemlékezést) és koszorúznák meg egyes történelmi személyek (pl. Goce Delcev) nyughelyét. Erre vonatkozóan már megtörténtek az első gesztusok a másik fél irányába, hiszen Szófiában Borisz Trajkovszki volt macedón államfő után neveztek el egy utcát, míg Szkopjében Zselju Zselev volt bolgár köztársasági elnök után.

A megállapodás 11. cikke váltotta ki a leghevesebb tiltakozásokat a macedón ellenzék részéről, hiszen ebben jelenik meg leginkább a macedón kompromisszumkészség egyenlőtlensége és az egyoldalú bolgár érdekvédelem sikeresége. A felek ebben a cikkben kifejezték szándékukat, hogy nem támasztanak területi követelést a másik fél iránt, valamint elhatárolódnak a jövőben mindenemű ellenséges gesztus megtételétől (így például propaganda tevékenység folytatásától, valamint szeparatista szervezetek támogatásától), kitérnek a kisebbségvédelem kérdésére is. Ugyan mindkét fél rendelkezik azzal a joggal, hogy közbenjárjon a másik fél területén tartózkodó saját állampolgárai érdekében, viszont Macedónia a megállapodás 11. cikkének 5. bekezdésében egyoldalúan vállalja, hogy *„az Alkotmánya egyik rendelkezését sem lehet alapként értelmezni arra, hogy beavatkozzon a Bolgár Köztársaság belügyeibe a célból, hogy megvédje nem macedón állampolgárok jogait”*. Macedónia több kormánya 1990 óta kisebbség-nagyobb hangsúlyeltolódással azt állította, hogy Bulgária Pirini Makedonia nevű földrajzi régiójában élő lakosság egy jelentős része macedón nemzetiségű (akik nem rendelkeznek ugyan macedón állampolgársággal, de magukénak vallják a macedón nemzeti öntudatot). Ennek a macedón álláspontnak ellentmondanak a 2011-es bulgáriai népszámláláskor született legfrissebb adatok, amely szerint macedónnak 1609 fő, macedón anyanyelvűnek pedig 411 fő jelölte magát.^[13] A hivatalos számokkal azonban sok macedóniai szakember nem ért egyet, sokan több tízezres macedón jelenlétről beszélnek, ugyanis a XX. század során a Makedónia (a Görögország, Macedónia és Bulgária területén található földrajzi régió) területéről a mai Bulgária területére menekült személyek száma valóban elérte a több százezret. Természetesen más kérdés az, hogy az ő leszármazottaik érezhetnek-e azonos nemzeti, politikai és földrajzi „macedón” identitást. Bulgáriában hivatalosan megalapozatlannak tartják az egyes macedóniai becsléseket a Bulgáriában élő macedón nemzetiségűek számáról.^[14] Logikus magyarázatot adhat a tapasztalható egyenlőtlen felelősségvállalásra az, hogy Bulgária az elmúlt két évtizedben macedónok tízezeinek adott bolgár állampolgárságot, így a bolgár érdekvédelem saját állampolgárai esetében áll fenn.

A megállapodás hivatalos nyelvének a kérdése is komoly ellentéteknek adott okot, a záró rendelkezések utolsó bekezdése szerint *„a megállapodást két eredeti példányra a két fél hivatalos nyelvén készült – a Bolgár Köztársaság alkotmánya értelmében bolgár nyelven, és a Macedón Köztársaság alkotmánya értelmében macedón nyelven”*. Ennek a bekezdésnek a megfogalmazása szó szerint megegyezik az 1999. évi szándéknyilatkozatban foglalt nyelvi klauzulával, ugyanakkor a macedón ellenzék szerint ezzel Bulgária továbbra sem ismeri el, hogy létezne önálló macedón nyelv, hanem pusztán hivatkozik a macedón alkotmányra. Minden bizonnyal

[13] Nacionalen Sztatisticheski Insztitut [Bulgária Nemzeti Statisztikai Intézete]: *Naszelenie po etnicseszka grupa i majcsin ezik*. [Lakosság etnikai csoport és anyanyelv szerint]. (Letöltés helye: <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx>, letöltés ideje: 2016. december 15.).

[14] Milanov, 2017a, 180.

a kérdéses szövegezés mögött kettős bolgár megfontolás rejlik. Szófia diplomáciai dominanciáját bizonyíthatja így a bolgár lakosság felé, amennyiben helyt adunk a macedón ellenzéki érvelésnek, ugyanakkor a logikusabb megközelítés az lehet, hogy az elmúlt másfél évtized során aláírt közel három tucat bolgár-macedón kétoldalú együttműködési megállapodásnak is rendre ez volt a szövegezése.^[15]

A megállapodás vívmányait csak idővel lehetne értékelni, és éppen a hosszú távú együttműködési szándék fennmaradásában rejlik a legnagyobb veszély, hiszen kérdéses, Macedóniában mennyi ideig marad hatalmon az igen instabilnak tűnő baloldali-albán koalíciós kormány. Az október 15-i önkormányzati választások vízváltásónak bizonyultak ebből a szempontból, mert az SzDSzM és egyik koalíciós partnere, a legnagyobb albán párt, a Demokrata Unió az Integrációért (DUI) megerősödve jöttek ki az októberi választásokból, így akár előrehozott parlamenti választások kiírására is sor kerülhet 2018 tavaszán jelenlegi pozícióik megszilárdítása érdekében. A VMRO-DPMNE súlyos, közel egy évtizede nem tapasztalt vereséget szenvedett a helyhatósági választásokon, ahol már az első fordulót követően lehetett érezni, hogy Nikola Gruevszki volt kormányfő alapjai lényegesen megrendültek. A SzDSzM a 81 választási körzetből 50-ben szerzett elsöprő többséget, míg a VMRO-DPMNE összesen csak kilencben, ennél még a DUI is több helyen, szám szerint 12 körzetben volt képes megszerezni a legtöbb szavazatot az első fordulóban. Az október 29-én megrendezett második forduló még inkább alátámasztotta a 2016 végén kialakult új politikai erőegyensúlyt, az SzDSzM összesen 57 körzetben tudott győzni (ami a 2013. évi 4 győztes körzethez képest figyelemreméltó erősödésnek tekintendő). A szociáldemokraták az ország összes nagyobb településén győzelmet arattak, köztük a fővárosban, Szkopjében, amelyet hosszú évek óta a VMRO-DPMNE irányított. A Gruevszki vezette jobboldal súlyos visszaesést könyvelhetett el, az eddig általuk vezetett 56 helyi önkormányzatból alig ötben voltak képesek megőrizni a hatalmukat.^[16]

A VMRO-DPMNE az önkormányzati választáson elszenvedett súlyos veresége nyomán szinte biztos, hogy egyhamar nem kerül vissza az ország élére, s Gruevszki korábbi nyilatkozataival ellentétben nem lesz lehetősége felmondani a Bulgáriával kötött megállapodást. A párt újonnan kinevezett végrehajtó bizottsága a választásokat megelőzően ugyan kiadott egy nyilatkozatot, amelyben kijelentette, hogy *„előreláthatólag csak ideiglenesen kell szembesülnie Macedóniának ezzel a külső veszéllyel”*, másrészt pedig az országgyűlésben leszavazzák a megállapodás ratifikálását.^[17] A VMRO-DPMNE október 6-án megrendezett pártülésén Nikola Gruevszki pártelnök azzal a kijelentésével, miszerint a választók október 15-én eldöntik, hogy a korábban említett Ilindeni-felkelés valójában macedón vagy

[15] Milanov, 2017a, 228–230.

[16] Drzsavna Izborna Komisziya na Republika Makedonija [Macedón Köztársaság Állami Választási Bizottsága]: *Rezultati od lokalnite izbori vo Makedonija 2017 godina. [2017. évi macedón helyhatósági választások eredményei]*. Letöltés helye: <https://rezultati.sec.mk/Local/Results?cs=mk-MK&r=r&rd=r1> letöltés ideje: 2017. november 1.

[17] Popova, 2017. július 31. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28650153.html> (letöltés ideje 2017. július 31.)

bolgár volt, arra utalt, ha a választók többsége pártjára szavaz, akkor a megállapodásban foglalt rendelkezéseknek nincs kellő társadalmi támogatottsága és legitimitása.^[18] A választások eredményeit tekintve a VMRO-DPMNE nem volt képes a fenti retorikával mobilizálni elbizonytalanodott szavazóbázisát, míg a szociáldemokraták képesek voltak tovább vinni év eleji lendületüket. Természetesen nem a bolgár-macedón megállapodás volt a fő politikai kérdés, amely mentén egymásnak esett a két párt, ugyanakkor nem hanyagolható el a két kormányzat külpolitikájában rejlő éles különbség. Érdekes lesz megfigyelni a választásokat követően az albán pártok, különösen a koalíciós társak, a DUI és az Albánok Szövetsége (AA) viszonyát. A DUI több helyen úgy volt képes legyőzni ellenfelét, hogy a második körben, az albán többségű körzetekben a kisebbségben lévő macedón, többségben szociáldemokrata szavazók átszavaztak Ali Ahmeti pártjára. A támogatás nem jött ingyen, a DUI átszavazása révén tudott az SzDSzM nyerni már az első fordulóban, Szkopjében. Az AA, elveszítve a központjának számító Sztruga városát, nehéz helyzetbe került azzal, hogy miképpen viszonyuljon a DUI-hoz a kormányon belül. Az albán pártok viszálya tűnik jelenleg a szociáldemokrata kormány legsebezhetőbb pontjának, hiszen ezzel a csekély parlamenti többség megrendülhet a jövőben.

A megállapodás létrehozásáról a felek még 2006-ban kezdtek egyeztetni, ugyanakkor 2012-ig kellett várni a valódi tárgyalások megkezdésére, hiszen Bulgária csak ekkor váltotta be azon fenyegetését, hogy megvétózza Macedónia EU-hoz történő csatlakozási tárgyalásainak megkezdését, amennyiben a két fél nem ír alá jószomszédi kapcsolatokról szóló megállapodást egymással. A kezdeti időszakban az egyeztetésekre a csendes diplomácia csatornáin került sor, ugyanakkor a történelmi-kulturális kérdéseknél a felek megtorpantak és a kompromisszumkeresést egyre inkább felváltotta a kétoldali üzengetés a médiában. A szakértői tárgyalások megfeneklése a túlzott *quid pro quo* tárgyalási stílusnak volt betudható, és leginkább macedón részről történt meg nehezen az érdekek beazonosítása. Ezt támasztja alá Nikola Poposzki VMRO-DPMNE politikus, aki ebben az időszakban külügyminiszterként vezette macedón részről a tárgyalásokat a megállapodás szövegéről. „*A macedón fél törekedett a szöveg megszerkesztésekor a teljes egyenlőségre és reciprocitásra, egyes kérdésekben a bolgár fél engedett volna, hogy azért cserébe a macedón fél is engedjen. Így például amennyiben a bolgár fél szerepeltetni kívánta volna a közös történelemre való utalást, akkor a macedón fél ragaszkodott volna az alkotmányra való utalás kihagyásához a macedón nyelvre vonatkozó résznél, vagy fordítva, ha az alkotmányos passzus bennmarad, akkor a közös történelmi rész kikerült volna.*”^[19] Az interjúrészlet egyértel-

[18] VMRO DMNE: *Graganite na 15-i oktombri ke kazhat dali ilindenskoto vostanie bilo makedonsko. [A polgárok október 15-én megállapítják, hogy az ilindeni felkelés valójában macedón volt-e]*, <https://vmro-dpmne.org.mk/pres-centar/aktuelno/graganite-na-15-oktombri-kje-kazhat-dali-ilindenskoto-vostanie-bilo-makedonsko> letöltés ideje: 2017. október 7.

[19] Damchevski, 2017. július 30. <http://vecer.mk/makedonija/nikola-poposki-otkriva-detali-kako-se-vodele-pregovorite-so-bugarija> (letöltés ideje: 2017. július 31.)

műen alátámasztja azt a tézist, hogy az akkori macedón vezetés nem tudta, vagy nem volt hajlandó felmérni a tárgyalásokból eredő reális eredményeket.

IV. LEHETSÉGES EREDMÉNYEK

Természetesen nem lehet teljes mértékben elítélni az akkori macedón tárgyalási álláspontot, hiszen tudni lehetett, hogy a bolgár vétó nem az egyedüli, és nem a legproblémásabb akadály Macedónia euroatlanti integrációja előtt. A megállapodás sikerességét valójában csak az ország euroatlanti integrációjában tapasztalt előremozdulásban lehetne csak mérni, hiszen ahhoz képest a bolgár-macedón kapcsolatok kizárólagos javulása nem kompenzálná a macedón kormány által vállalt belpolitikai feszültségekkel járó erőbefektetést. Hosszabb távon akkor lehetne eredményesnek titulálni a megállapodás aláírásával járó kompromisszumot, ha Macedónia Görögország irányában is hasonlóan cselekszik, ugyanakkor több lényegi kérdésben különbözik a görög és a bolgár konfliktusrendszer. Ilyen különbség például, hogy a megállapodás aláírásához nem volt szükség referendum kiírására, míg a görög konfliktusrendszer esetében egy esetleges alkotmányos államnév változtatásnál szükség lesz. Kitekintésként érdemes értelmezni Görögország álláspontját a macedón-bolgár megállapodással kapcsolatban. Athén csendes jóváhagyását adta arra, hiszen az egyik égető macedón-görög konfliktus, Macedónia NATO-csatlakozásával kapcsolatban a megállapodás szövege úgy ismerteti a bolgár támogatást, hogy Bulgária a NATO üléseinek döntéseivel összhangban fogja támogatni Szkopje csatlakozását.^[20] Görögország a 2008. évi bukaresti NATO-ülélen hivatalosan nem vétózta meg Macedónia csatlakozását, de kellő háttér-diplomáciai nyomást fejtett ki a NATO-tagállamok körében, hogy végeredményben az ülésen elfogadott kollektív határozatban a szervezet elhalasztotta Szkopje meghívását a soraiba.^[21] Így, ameddig Görögország nyomást tud gyakorolni a NATO-ra, addig Bulgária nem fog ellentétes álláspontot képviselni. A görög diplomácia a macedón-bolgár megállapodás aláírását erős szkepticizmussal fogadta, kiemelve, hogy az új macedón kormány Bulgária felé mutatott nagyfokú rugalmasságával szemben Görögország irányába csak a kommunikáció szintjén mutatott hajlandóságot a problémás kérdések megoldására. Athén ugyan pozitívan fogadta a macedón hajlandóságot a tárgyalásra, ugyanakkor a realitás szintjén tartva a névvita kérdését, csak egy alkotmánymódosításban látja a kérdés rendezését. Az is közrejátszik a görög-macedón kapcsolatok sokkal lassúbb alakulásában, hogy minden bizonnyal csak az 2017. októberi választások utóhatásait követően merülhet fel a lehetősége, kellő politikai mozgáster kialakulásának Macedóniában a kormány részéről, egy

[20] Nedos, 2017. július 28., <http://www.kathimerini.gr/920373/article/epikairothta/politikh/stofws-to-symfwno-filias-pgdm---voylgarias> (letöltés ideje: 2017. augusztus 2.)

[21] NATO: *Bucharest Summit Declaration*. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm letöltés ideje: 2016. március 15.).

bátrabb tárgyalássorozat megkezdéséhez. Mindenesetre pozitívként lehet elkönyvelni, hogy a kommunikáció szintjén az új macedón kormány sokkal barátságosabb lépéseket helyezett kilátásba Görögország irányába, mint például a sokat vitatott „Nagy Sándor”^[22] nemzetközi repülőtér „Teréz Anyára” történő átnevezése, valamint több vitás szkopjei emlékmű eltávolítása és a sokat támadott „Szkopje 2014” városkép átalakítást célzó projekt leállítása.

Macedónia tehát megtette az első kötelező, és egyben legegyszerűbb lépést a tárgyalások megkezdéséhez, viszont kérdéses, hogy egyrészt a felállítandó szakértői bizottság olyan álláspontot dolgoz-e ki, amely mindkét fél érdekeit szolgálja (és itt leginkább a történelmi kérdések aktuálpolitikai szegmenseire kell gondolni), továbbá egy esetleges macedóniai hatalmi átrendeződés nem vezet-e a folyamat megfordulásához.

Bulgáriában a megállapodás szövegét csak elvétve érte kritika (az is csak a legnacionalistább nézeteket valló politikai szereplők részéről), a széleskörű, pártokon felüli konszenzust jól szemlélteti, hogy a bolgár nemzetgyűlés ellen-szavazat nélkül szavazta meg a megállapodás aláírását támogató parlamenti nyilatkozatot.^[23] Ilyen egyhangú szavazásokra a bolgár parlamentben alig kerül sor, ugyanakkor a Macedóniával szemben folytatott külpolitika terén 1990 óta mindig egyetértés volt a főbb pártok között. A bolgár ellenzéki pártok leginkább arra hívták fel a kormány figyelmét, hogy amennyiben nem tölti meg az együttműködési keretnek tekintendő megállapodást, akkor a jövőben akár meg is vonhatják támogatásukat a kormány külpolitikájától.

A megállapodás mindkét országban a parlamenti ratifikációt és a kihirdetést követően lépett életbe 2018 januárjában, és míg Bulgáriában egyöntetű támogatásban részesült, addig Macedóniában csak szűk többséggel lett kihirdetve. A megállapodás aláírása lendületet adhat több olyan kérdésnek, amelyek évek óta megoldásra várnak, így például a két országot összekötő vasúti hálózat kiépítése, több új határátkelőhely megnyitása, vagy a Bolgár-Macedón Gazdasági Kormányközi Bizottság soron következő ülésének a megtartása (a legutóbbi ülésre 2002-ben került sor).^[24] A javuló kétoldalú kapcsolatokat mutatja az is, hogy 2017. november 23-án tartották Sztrumicában a macedón és bolgár kormányok közös ülését, ahol téma volt a megállapodásban külön kiemelt „közös érdekű területek” beazonosítása és a jószomszédi kapcsolatok továbbfejlesztése. A megállapodás aláírása egyértelműen pozitívként és előrelépésként fog szerepelni az Európai Bizottság Macedóniáról készített éves előrehaladási jelentésében, erre utalt több magas szintű európai uniós tisztviselő nyilatkozata.^[25]

[22] Macedónul: Alexandar Veliki.

[23] Aleksandrova, BNT, 2017. július 27. <http://news.bnt.bg/bg/a/ns-prie-deklaratsiya-s-koyatopodkrepya-podpisvaneto-na-dogovora-s-makedoniya> (letöltés ideje: 2017. július 31.)

[24] Stefanovska, 2017. augusztus 1. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28651374.html> (letöltés ideje: 2017. augusztus 1.)

[25] Mogherini i Hahn go pozdravija potpishuvanieto na dogovorot medzsu Makedonija i Bugarija. Mogherini és Hahn üdvözölte a Bulgária és Macedónia közötti megállapodás aláírását. *Vecer*, 2017. au-

A megállapodás a macedón-bolgár kapcsolatok látványos javulását, valamint a macedón euroatlanti integráció beindulását eredményezheti, ugyanakkor a szkepticizmusnak is hangot kell adni, hiszen többek között a megállapodás szövegéből teljesen hiányoznak a jogorvoslati mechanizmusok, valamint kevés a jól definiált, határidővel megjelölt cél, amit a feleknek el kell érniük, hogy eredményesnek lehessen tekinteni a megállapodást. A megállapodás tartalommal való megtöltése elengedhetetlen lesz a sikeresség érdekében, ugyanakkor sok éve nem tapasztalt pozitív, a Balkán térségére nem igazán jellemző jószomszédi légkör alakult ki Szófia és Szkopje közeledése nyomán.

IRODALOM

- Aleksandrova, Vera (2017): NS priedeklaracija, szkojatopodkrepjapodpiszvaneto na Dogovorasz Makedonija. [A Nemzetgyűlés nyilatkozatot fogadott el, amelyben támogatja a Macedóniával kötendő megállapodás aláírását]. *BNT*, 2017. július 27. Letöltés helye: <http://news.bnt.bg/bg/a/ns-prie-deklaratsiya-s-koyato-podkrepya-podpisvaneto-na-dogovora-s-makedoniya> letöltés ideje: 2017. július 31.
- Bachev, Janko (2017): 26 isztoricsaravoodbrana na imeto i protivpromena na makedonszkataisztorija. [26 történész a macedón nyelv védelmében és a macedón történelem megváltoztatása ellen]. *MKD*, 2017. június 26. <https://www.mkd.mk/makedonija/politika/26-istorichari-vo-odbrana-na-imeto-i-protiv-promena-na-makedonskata-istorija> (letöltés ideje: 2017. augusztus 3.)
- Bolgár Tudományos Akadémia Bolgár Nyelvi Intézete [Insztitut za Balgarszki Ezik na Balgarszka Akademija na Naukite] (1978): Edinsztvoto na balgarszkijaezik v minaloto i dnesz. [A bolgár nyelv egységessége a múltban és manapság]. *Bulgarszkiezik folyóirat* 27/1., Szófia, Bolgár Tudományos Akadémia Kiadó, 1978. 3–7.
- Damchevski, Vlado (2017): Nikola Poposzkiotkrivadetalikako se vodelepregovoriteso Bugarija. [Nikola Poposzkifelfedia Bulgáriával folytatott tárgyalásoknak a részleteit]. *Vecer*, 2017. július 30. <http://vecer.mk/makedonija/nikola-poposki-otkriva-detali-kako-se-vodelepregovore-so-bugarija> (letöltés ideje: 2017. július 31.)
- Milanov Viktor (2014a): A macedón identitás kialakulása és fejlődése a kezdetektől napjainkig. In: Strausz Péter – Zachar Péter Krisztián (szerk.): *A történelem határán. Irodalom-, nemzetiség- és politikatörténeti tanulmányok.* (Modern Minerva Könyvek, 8.) Budapest, Heraldika Kiadó, 276–362.
- Milanov Viktor (2014b): A macedón-görög konfliktus fejlődése az 1995-ös Ideiglenes Megállapodás tükrében. In: Zoványi Nikolett (szerk.): *Jogalkotás és jogalkalmazás a XXI. század Európájában.* Budapest-Debrecen, 341–346.
- Milanov Viktor (2015): A Bulgária és Macedónia közötti honosítási konfliktus háttere és kihatása a két ország viszonyára. *Jog, Állam, Politika*, 7. évf. 2. szám, 45–56.
- Milanov Viktor (2017a): *Macedónia konfliktusainak nemzetközi jogi és politikai vetületei.*

gusztus 1. <http://vecer.mk/makedonija/mogerini-i-han-go-pozdravija-potpishuvanjetona-dogovorot-megju-makedonija-i-bugarija> (letöltés ideje: 2017. augusztus 1.)

Doktori értekezés, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen.

- Milanov Viktor (2017b): A macedóniai belpolitikai válságelzményei és hatásai a macedón államiségra. *KKI-Tanulmányok*, T-2017/3., Budapest, 5–12.
- Nedos, Bazilas (2017): Stofosto Sýmfono Filias PGDM – Voulgarias. [A macedón-bolgár barátságí szerzódés fényében]. *Kathimerini*, 2017. július 28. <http://www.kathimerini.gr/920373/article/epikairothta/politikh/sto-fws-to-symfwno-filias-pgdm---voylgarias> (letöltés ideje: 2017. augusztus 2.)
- Nikolov, Toni (2017): Ruszija 10 godinivodiot Szofija i Belgrad kampanija za desztabilizirane na Makedonija, tvardiraszszledvane. [Oknyomozó riport szerint Oroszország 10 éve folytat Szófiából és Belgrádból destabilizáló kampányt Macedónia ellen]. *Dnevnik*, 2017. június 4. http://www.dnevnik.bg/sviat/2017/06/04/2983150_rusiia_10_godini_vodi_ot_sofiiia_i_belgrad_kampaniia_z/ (letöltés ideje: 2017. július 31.)
- Popova, Gorica (2017): Najmnogukomentarizadogovorotso Bugarija i noviot IK na VMRO-DPMNE. [A Bulgáriával kötendő megállapodásról és a VMRO-DPMNE új végrehajtó bizottságáról való vélemények]. *Slobodna Evropa*, 2017. július 31. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28650153.html> (letöltés ideje 2017. július 31.)
- Stefanovska, Pelagonija (2017): Zaev i Boriszov go potpisaadogovorotzadobroszoszedsz tvo. [Zaev és Boriszov aláírta a jószomszédi kapcsolatokról szóló megállapodást]. *Slobodna Evropa*, 2017. augusztus 1. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28651374.html> (letöltés ideje: 2017. augusztus 1.)
- Stojanchov, Srdjan (2017): Makedonija i zgolemeniotinteres na Sadzaregionot. [Macedónia és az USA megnövekedett érdeke a régióban]. *Slobodna Evropa*, 2017. augusztus 3. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/28656727.html> (letöltés ideje: 2017. augusztus 3.)

A Győri 1924-iki Helyiérdekválasztás szavazói eredménye:

Dr. Bernolák Mándor ker. szóc. párti	3493
Chalupka Károly iparos párti	1143
Molnár Géza szóc. dem. párti	4126
<i>Érvénytelen =</i>	199

*Győr szabadkér. város II-ik körü-
lenél 10.500 szavazó pol-
gárából szavazott 851.*
Érvényes szavazo 8762.

1924. VI. 25. napján a Győr városi Helyiérdekválasztás az alábbi eredményt hozta:
I. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
II. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
III. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
IV. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
V. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
VI. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
VII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
VIII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
IX. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
X. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XI. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XIII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XIV. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XV. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XVI. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XVII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XVIII. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XIX. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558
XX. kör: Mol. 248 Mol. 242 Mol. 558

1924. június 26.
Martóczy f. néi
Mezőkövesd 85. sz. 149

Helyzetjelentés az 1924-es győri választásokról (1924) (RFMTM)